

UNIWERSYTET
ŁÓDZKI

Institut
Filologii Germańskiej

Recenzja

uzupełnionej rozprawy doktorskiej pana mgra Tomasza Janiaka pt. „Semantyczno-leksykalna analiza terminologii z dziedziny logistyki w parze język niemiecki - język polski”

Przedłożona do ponownej oceny¹ uzupełniona rozprawa doktorska Pana mgra Tomasza Janiaka, napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Izabeli Prokop i dr Joanny Kic-Drgas w Instytucie Lingwistyki Stosowanej na Wydziale Neofilologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, należy do prac z zakresu socjolingwistyki i wpisuje się w nurt badań nad komunikacją specjalistyczną i językami fachowymi. Przedmiot badania stanowi terminologia z dziedziny logistyki w parze językowej język niemiecki / język polski.

Logistyka jest obecnie jednym z ważniejszych punktów w systemie zarządzania przedsiębiorstwem. Jednocześnie z uwagi na jej coraz bardziej globalny charakter, istotną jej częścią staje się płaszczyzna komunikacji specjalistycznej w językach obcych. Także na dynamicznie rozwijającym się w Polsce rynku nowoczesnych usług dla biznesu, wykorzystującym do obsługi procesów języki obce, zatrudnienie w kategorii zarządzanie łańcuchem dostaw i logistyki (ang. *Supply Chain Management & Logistics*) w 2020r. wynosi 3,5% dla branży o całkowitym zatrudnieniu w wymiarze 338 000 w skali kraju². Tak więc z punktu widzenia obiektu badań Autor z pewnością porusza zagadnienie niezwykle istotne i aktualne. Uwzględniając literaturę przedmiotu odpowiedź na stawiane w rozprawie pytania wypełnia swoistą lukę badawczą w badaniach z zakresu komunikacji specjalistycznej.

Autor za cel badawczy rozprawy stawia charakterystykę niemieckiej terminologii logistycznej na potrzeby semantyczno-leksykalnej analizy porównawczej z uwzględnieniem interdyscyplinarnej specyfiki logistyki jako dziedziny wiedzy o praktycznym charakterze (str. 10). Dla realizacji celów oraz potwierdzenia hipotez badawczych Autor przyjmuje następujące założenia:

(1) konieczność opisu stanu badań nad językami specjalistycznymi i badaniami terminologicznymi oraz logistyki jako dziedziny wiedzy ze szczególnym uwzględnieniem wkładu współczesnych niemieckich autorów, (2) przegląd niemiecko-polskiego dorobku terminologicznego w dziedzinie logistyki, (3) wyizolowanie materiału badawczego przy użyciu narzędzi lingwistyki korpusowej, (4) przeprowadzenie analizy kontrastywnej wyekscerpowanego materiału leksykalnego z uwzględnieniem kategorii semantycznej jako

¹ Pierwotna wersja recenzji z dnia 9 listopada 2018r.

² Por. Związek Liderów Sektora Usług Biznesowych (2020): Sektor nowoczesnych usług biznesowych w Polsce 2020. Warszawa.

tertium comparationis i (5) klasyfikację typów wyizolowanych terminów specjalistycznych oraz zbadanie ich relacji semantycznych na bazie wyodrębnionych pól terminologicznych.

Przyjęte przez Autora powyższe założenia metodologiczne determinują strukturę pracy. Rozprawa doktorska Pana mgra Tomasza Janiaka liczy wraz z aneksem 254 strony i podzielona została na dwie części: prezentującą stan badań i założenia metodologiczne rozprawy oraz część analityczną. Praca zawiera wstęp, podsumowanie wyników badań, streszczenie, obszerną bibliografię, spisy tabel i rysunków oraz aneks w formie dwujęzycznego glosariusza terminologii logistycznej.

Układ pracy jest przejrzysty i logiczny. We wstępie Autor opisuje przesłanki, które skłoniły go do wyboru i podjęcia problemu badawczego, jakim jest niemiecka terminologia logistyczna w ujęciu kontrastowym. Jasno i klarownie zostały tu sformułowane cele i pytania badawcze oraz omówiona budowa pracy.

W rozdziale pierwszym pt. „Języki specjalistyczne i badania terminologiczne” Autor prezentuje najważniejsze pojęcia z obszaru badań nad językami specjalistycznymi (tekst specjalistyczny, komunikacja specjalistyczna, fachowość, dziedzina specjalistyczna, terminologia, termin), główne kierunki badań nad językami specjalistycznymi oraz podział języków specjalistycznych (horyzontalny oraz wertykalny). Następnie Autor odnosi się do badań terminologicznych oraz szczegółowej klasyfikacji terminologii logistycznej.

Z punktu widzenia deklarowanego przez Autora „praktycznego ukierunkowania języków specjalistycznych” (str. 15) oraz możliwości wykorzystania wyników rozprawy w obszarze teorii i praktyki przekładu specjalistycznego, wśród omawianych pojęć z obszaru badań nad językami specjalistycznymi powinno się w mojej ocenie znaleźć również odniesienie do terminu „gatunku tekstu” (*Textsorte*), także w ujęciu funkcjonującego w nowoczesnych dyskursach specjalistycznych zjawiska powiązań pomiędzy poszczególnymi gatunkami tekstów (*Textsortenvernetzung*, *Textsortennetz*, por. Adamzik 2016). W kontekście przekładu specjalistycznego, filarami obecnie powszechnie stosowanych programów do tłumaczeń wspomaganych komputerowo są właśnie bazy przechowujące przetłumaczone gatunki tekstów (*translation memory*, *TM*) oraz bazy terminologiczne. W tym kontekście należałoby w moim ujęciu nieco uaktualnić opis prezentujący główne kierunki w badaniach języków specjalistycznych (str. 18-19) (por. m.in. Mayer/Seewald-Heeg 2009, Arntz/Picht/Schmitz 2014, Adamzik 2016, Drewer/Schmitz 2017, Pięś 2018).

W rozdziale drugim pt. „Język logistyki jako przedmiot badań językoznawczych – studia literaturowe” Autor omawia i komentuje prace poświęcone badaniom nad językiem logistyki oraz prace leksykograficzne zawierające terminologię logistyczną. W kategoriach „etymologia słowa *logistyka*”, „związki języka logistyki z językiem gospodarki”, „nauczanie języka logistyki”, „pragmatyka/akty mowne”, „zapożyczenia”, „terminologia” oraz „leksykografia logistyczna” krytycznie omówione zostały prace autorstwa tak językoznawców jak i logistyków m.in. z Polski, Niemiec, Austrii, Węgier, Czech czy Szwajcarii. Całość rozważań zamyka ciekawa poznawczo konkluzja oraz zestawienie tabelaryczne omawianych prac.

W rozdziale trzecim pt. „Teoria i praktyka logistyki w perspektywie językowej i pozajęzykowej” Autor podejmuje rozważania na temat „związków języka z dziedziną specjalistyczną i komunikacją specjalistyczną”, przy czym jako punkt odniesienia Autor wskazuje logistykę jako „dziedzin[ę] wiedzy i praktycznego zastosowania” oraz „użytkowni[ków] jej języka (teorety[ków])

i prakty[ków])", zaś „osią analiz jest zagadnienie interdyscyplinarności logistyki, która wywarła znaczący wpływ na ewolucję i kształtowanie się terminologii logistycznej” (str. 58). Przy tak postawionym założeniu, dobrym uzupełnieniem mogłoby być (w rozdziale tym lub pierwszym) odniesienie do definicji języka fachowego za Mikołajczyk (2004: 28, tłum. J.M.) uwzględniającą trzy płaszczyzny rozważań: (1) w aspekcie pozajęzykowym (socjologicznym) (*außersprachlich, soziologisch*) potraktowanie języka specjalistycznego jako odmiany języka ogólnonarodowego zdeterminowanej jego użytkownikami, specjalistami oraz w najszerszym znaczeniu wszystkimi użytkownikami języka operującymi w ramach danej dziedziny, (2) w odniesieniu do kodu/systemu językowego (*sprachsystembezogen*) jako podsystemu charakteryzującego się wyborem i użyciem specyficznych środków językowych na płaszczyźnie morfologicznej, leksykalnej, składniowej i tekstowej, (3) w odniesieniu do użycia systemu (*sprachverwendungsorientiert*) język specjalistyczny można opisać na podstawie sytuacji komunikacyjnych, w których jest używany, tzn. interakcji komunikacyjnej, którego przedmiotem jest temat zawodowy.

W odniesieniu do dwóch powyższych rozdziałów w mojej ocenie należałoby usystematyzować użycie przez Autora terminów *pojęcie* i *słowo*, które w rzeczonych rozważaniach nie zawsze są stosowane precyzyjnie i konsekwentnie.

Rozdział czwarty pt. „Niemiecko-polski dorobek terminologiczny w dziedzinie logistyki” szczegółowo i chronologicznie omawia naukowy dorobek oraz inicjatywy badawcze i edukacyjne odnoszące się do terminologii logistycznej. Rozdział jest wartościowy poznawczo, ale lekki niedosyt pozostawia brak ustosunkowania się Autora do użytego przez niego w podsumowaniu sformułowania „»językowy obraz świata« polskich logistyków” (str. 92, por. także „obraz językowy logistyki” str. 42 oraz „odzwierciedlenie językowego »obrazu świata« str. 211). Pozostaje niewyjaśnionym, czy Autorowi chodzi tu o nawiązanie np. do płaszczyzny językoznawczej i lingwistyki dyskursywnej – dyskursywnej „obraz świata” i jego kognitywno-teoretyczne podstawy szeroko opisują prace m.in. W. Czachura (2011) – czy innej?

Rozdział piąty pt. „Metodologia badań i uzasadnienie wyboru bazy materiałowej” w sposób przekonujący opisuje założenia metodologiczne pracy oraz dobór narzędzi badawczych. Jako baza materiałowa wytypowane zostało czwarte wydanie monografii pod redakcją Lucke, Krampe i Schenk (2012) pt. *Grundlagen der Logistik. Theorie und Praxis logistischer Systeme* (w bibliografii brak daty oraz nazwiska jednego z redaktorów). Ekscerpcji słownictwa specjalistycznego dokonano przy użyciu narzędzia AntConc (por. www.laurenceanthony.net/software/antconc).

Na niezwykle obszerną część analityczną rozprawy (rozdział szósty pt. „Analiza korpusowa niemieckiej terminologii logistycznej” i siódmy pt. „Analiza relacji semantycznych w kontekście podziału tematycznego niemieckiej terminologii logistycznej na potrzeby badania kontrastywnego – wnioski z badania”) składa się analiza formalno-językowa terminów logistycznych oraz analiza relacji semantycznych pomiędzy poszczególnymi terminami. W ramach badania ilościowego zidentyfikowane zostały 152 jednostki terminologiczne, ustalono częstotliwość ich występowania samodzielnie oraz jako człon złożenia. Dokonano także klasyfikacji złożań względem występującej liczby członów oraz części mowy członu określającego. W dalszej części Autor opisuje pozostałe zaobserwowane procesy terminotwórcze: derywację morfologiczną i semantyczną, ujęte w kategorii derywacji

syntaktycznej skupienie terminologiczne, konwersję, zastosowanie skrótowców, zapożyczenia i internacjonalizmy.

W rozdziale szóstym, w części omawiającej źródła niemieckiej terminologii logistycznej (6.4) uzupełniona wersja rozprawy została względem pierwotnego manuskryptu znacząco rozbudowana w podpunkcie poświęconym derywacji syntaktycznej (6.4.4), liczącemu obecnie 15 stron (str. 125-140), punkt ciężkości został położony na relacjach semantycznych (str. 127-139). Tymczasem część poświęcona kompozycji (6.4.1), którą Autor za Fleischer/Barz (2012) słusznie nazywa „dominującym w języku niemieckim modelem terminotwórczym”, obejmuje jedynie 7 stron (str. 112-118). Zabieg ten w moim odczuciu względem wersji pierwotnej w niewielkim stopniu dysharmonizuje proporcje podrozdziału 6.4, ponieważ w pewnym stopniu odciąga uwagę od głównego wątku rozważań, przez co zaburza nieco klarowność wyводу. W kontekście przeprowadzonego przez Doktoranta badania, dużo bardziej zasadnym byłoby w moim odczuciu poświęcenie wątkowi relacji semantycznych osobnej publikacji. Analogiczne uwagi mam także w odniesieniu do uzupełnionego względem pierwotnej wersji rozprawy podrozdziału pt. „Lingwistyczne aspekty przekładu niemieckich terminów logistycznych na język polski – wybrane zagadnienia” (6.5).

W rozdziale siódmym z analizowanego korpusu wyodrębniono 60 terminów „wyjściowych” oraz określono kategorie, do których dany termin należy (terminy kategoriałne, przedmioty, procesy, procedury naukowe, czynności techniczne, właściwości, relacje, jednostki i miary), które następnie Autor zestawia z ich polskimi odpowiednikami oraz szereguje względem częstotliwości występowania. W oparciu o wyodrębnione pola terminologiczne (zaopatrzenie, produkcja, dystrybucja, powtórne zagospodarowanie, transport, przeładunek i czynności manipulacyjne, magazynowanie, technologie informacyjne, urządzenia transportu technologicznego, jednostki i wielkości, zarządzanie jakością, gospodarka, zarządzanie łańcuchem dostaw) ustalono ilościowo i procentowo typ relacji semantycznych pomiędzy wyizolowanymi terminami. Z uwagi na stopień zaawansowania analiz oraz przekonujące przedstawienie uzyskanych wyników tę część rozprawy oceniam szczególnie wysoko. Świadczy ona o dojrzałości naukowej Pana mgra Tomasza Janiaka.

Polemicznie odniosę się jedynie do założenia Autora, aby w ramach złożenia pięcioskładnikowych („Charakterystyczną cechą konstrukcji pięcioskładnikowych są złożenia ze skrótowcami, ...”, str. 114) klasyfikować jednostki, w których każda litera skrótowca traktowana jest jako osobny składnik złożenia (np. wymienione *FIFO-Prinzip*, *Kfz-Fuhrpark*, *LKW-Fernverkehr*). Przyjmując, iż skrótowcem nazwiemy „wyraz pochodny utworzony w wyniku skrócenia jednego wyrazu lub grupy wyrazów” (w odróżnieniu od *skrót*u jako „częstk[i] wyrazu lub wyrażenia zapisan[ej] lub wymówion[ej] jako znak całego wyrazu lub wyrażenia”, por. www.sjn.pwn.pl), to czy terminów takich jak *LKW-Fernverkehr* czy *Kfz-Fuhrpark* nie należałoby traktować prędzej jako złożenia trójskładnikowego, w odróżnieniu od także występujących w terminologii logistycznej terminów *Lastkraftwagenfernverkehr* i *Kraftfahrzeugfuhrpark*.

Przechodząc do uwag końcowych, rozprawa doktorska Pana mgra Tomasza Janiaka ma niewątpliwie tę podstawową zaletę, iż zbadania pewnego obszaru komunikacji specjalistycznej, jakim jest terminologia języka logistyki przy pomocy narzędzi językoznawczych podejmuje się on jako specjalista w tej dziedzinie wiedzy. Praca porusza zagadnienie badawcze ważne i aktualne, cele i hipotezy badawcze są kompletne i poprawne, założenia metodologiczne oraz wybrane narzędzia badawcze właściwe, a analiza wykonana w sposób wnikliwy i rzetelny. Autor w sposób przekonujący i jasny przedstawienia uzyskane wyniki oraz poprawnie weryfikuje przyjęte hipotezy i zakładane cele badawcze. Rozprawa doktorska Pana mgra Tomasza Janiaka wnosi znaczący wkład do badań z zakresu komunikacji specjalistycznej. Z pewnością przyczyni się także do podniesienia rangi terminologii logistycznej w praktyce przekładu specjalistycznego oraz dydaktyce języków obcych i specjalistycznych dla potrzeb zawodowych. Na uwagę zasługują także trafne spostrzeżenia Autora odnośnie dalszych perspektyw badawczych i kontynuacji badań nad językiem logistyki w ujęciu socjolingwistycznym.

W tym miejscu pozwalam sobie na jednoznaczną konkluzję, iż rozprawa doktorska Pana mgra Tomasza Janiaka powinna zostać opublikowana.

Odnośnie oceny formalnej strony rozprawy, przy mojej ogólnie wysokiej ocenie tego kryterium rozprawy, sugeruję następujące modyfikacje i korekty:

- korektę manuskryptu w zakresie numeracji rysunków i tabel, np.: Rys. 2 występuje dwukrotnie, brak jest Rys. 3 (str. 20-21), Rys. 10 występuje po Rys. 11 (str. 98), tabele w podrozdziale 4.3.1 nie są numerowane,
- rozważenie uzupełnienia zawartych w pracy cytowań obcojęzycznych o ich tłumaczenie w języku polskim,
- ujednoczenie całości manuskryptu w kwestii oznaczenia metajęzyka i języka opisywanego, w szczególności w zakresie niejednolitego zastosowania cudzysłowu, kursywy i czcionki w stylu normalnym,
- ujednoczenie spisu bibliograficznego oraz ewentualne uzupełnienie o wspomniane w recenzji publikacje:
 - Adamzik K. (2016): *Textlinguistik. Grundlagen, Kontroversen, Perspektiven*. 2., völlig neu bearbeitete, aktualisierte und erweiterte Neuauflage. Berlin/Boston.
 - Amtz R./Picht H./Schmitz K-D. (2014): *Einführung in die Terminologearbeit*. 7., völlig überarbeitete und aktualisierte Auflage. Hildesheim.
 - Drewer P./Schmitz K-D. (2017): *Terminologiemanagement. Grundlagen – Methoden – Werkzeuge*. Berlin 2017.
 - Mayer F./Seewald-Heeg U. (red.) (2009): *Terminologiemanagement. Von der Theorie zur Praxis*. Berlin.
 - Mikołajczyk B. (2004): *Sprachliche Mechanismen der Persuasion in der politischen Kommunikation. Dargestellt an polnischen und deutschen Texten zum EU-Beitritt Polens*. Frankfurt am Main.
 - Pięs Ł. M. (2018): *Computerunterstützte Übersetzung der Fachtexte unter besonderer Berücksichtigung der terminologischen Konsistenz*. W: Grzeszczakowska-Pawlikowska B./ Stawikowska-Marcinkowska A. (red.): *SpecLang 2. Fachsprachen – Ausbildung – Karrierechancen*. Łódź, 133-144.
- rozważenie ujednoczenia formy określania Autora rozprawy – użycie formy *Autor* (np. str. 5) w opozycji do form liczby mnogiej (np. *Naszą* str. 6, *nas* str. 80),
- ujednoczenie stosowania w manuskrypcie reguł przenoszenia wyrazów,
- wydawniczą polonistyczną korektę językową i edytorską.

Szczegółowe uwagi językowe i techniczne nie zostały odnotowane w recenzji, egzemplarz recenzencki z naniesionymi sugestiami chętnie udostępnię Autorowi, jeżeli zechce go uwzględnić przygotowaniu manuskryptu do druku.

Podsumowując, mimo wymienionych uwag krytycznych i polemicznych, analogicznie do pierwotnej wersji, uzupełnioną rozprawę doktorską Pana mgra Tomasza Janiaka oceniam bardzo wysoko. Pracę cechuje samodzielność naukowa i duża rzetelność badawcza. Rozprawa wnosi znaczący wkład do badań z zakresu komunikacji specjalistycznej, charakteryzuje się ponadto dużym potencjałem aplikacyjnym w obszarze tłumaczeń specjalistycznych oraz dydaktyki języków specjalistycznych w dziedzinie wiedzy logistyka.

Mając na uwadze powyższe oświadczam, że przedłożona mi do ponownej oceny uzupełniona rozprawa doktorska Pana mgra Tomasza Janiaka w myśl obowiązujących przepisów w pełni spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim. Wnioskuje więc o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

dr hab. Jacek Makowski, prof. UŁ